Horváth Péter

Esküszöm az anyám életére

A város akkoriban még ronda volt és lapos, mint egy odaégett palacsinta. Az ötágú csillagot formázó virágágyással díszített központi terétől alig egy kilométernyire már roskatag vályogházak térdepeltek a sárba az olyan görbe, földes utcákban, mint amilyen a mi utcánk, a romantikus nevű Kastély utca volt. Az aszfaltozott Dózsa György útról indult a várost szegélyező körgát felé, párhuzamosan a Köröscsatornával, amelynek békelencsés, sötétzöld vizéből színpompás naphalat, vörkének becézett vörösúszós keszeget és törpeharcsát lehetett fogni gombostű horoggal. Nagy ügyesség kellett hozzá, mert mire kirántotta volna az ember, a zsákmány könnyen leakadt a meghajlított gombostűről. Pedig a házibácsiék kövér macskája a szája szélét nyalogatva várta a kishalakat. Ha meglett a kapás, szempillantás alatt befalta, csak néhány csillogó ezüstpikkelyt hagyott belőle a gyér füvön.

A főbérlőnk kőháza nem hátul, a kerítés mögött húzta meg magát, mint az utca legtöbb házikója, hanem kint, közvetlenül a betonjárda mellett büszkélkedett a terméskővel rakott aljzatával és a piroscserepes tetejével, amelynek kéménye mellől ágasbogas tévéantenna nyúlt az ég felé. Más ház tetején legfeljebb pléhből készült szélkakas kukorékolt némán, vagy nyikorgott a szélben. A legközelebbi televíziót a kerületi pártház birtokolta, az utcánk minden kölyke odajárt vasárnap délelőttönként Robinhúdot nézni.

Anyánk az utcára néző sarokszobát bérelte a házibácsiéktól, abban a szobában laktunk négyen, ő meg a pasija és az öcsém meg én. Anyánk a városközpontban még ünnepelt színésznő volt, de itt, a Kastély utcában már csak lenézett pária. Bükfalvi Feri, osztálytársam és barátom tömören foglalta össze az utca kölykeinek véleményét.

– Az én anyám a Zöldfában, a tied meg a színházban kurva.

Ebben maradtunk, pedig anyám nem volt kurva. Színésznő volt, mégpedig drámai színésznő és drámai anya. Apánktól el kellett válnia, mert megmondták neki, hogy bebörtönzött ellenforradalmár feleségét egyetlen színház sem szerződtetheti, így, miután elvált, két évig nem volt senkije. Az öcsémet hetesóvodába adta, hétvégén pedig magával cipelte a színházba. Amíg ő a színpadon játszott, az öcsém egy kibelezett üstdobban aludt az öltözőfolyosón. Aztán anyánk a hátára véve hazacipelte az albérletébe. Két évig éltek így, kettesben, akkor költözött hozzájuk a színház szervezőtitkára, egy hullámos fekete hajú, melák pasas. Az utcában mindenki úgy vélte, hogy ő a stricije.

Ezerkilencszázhatvenegyet írtunk.

A színművészet olyan idegen és lenézett valami volt akkoriban errefelé, hogy súlyos árnyéka még miránk, a színésznő gyerekeire is kiterjedt.

– Na, te hülye színész, mesélj! – förmedt rám Uhrin Paki az osztályteremben, ahová büntetésből lettünk bezárva, már nem tudom, miért. Az iskolában minden szirért-szarért meg lettünk büntetve. Volt, amelyik tanár körmöst adott a műanyag vonalzójával, más megtépte a pajeszunkat, és volt, aki bezáratott néhány órára tanítás után. A társaim számára ez volt a legkeményebb büntetés, mert nem tudtak magukkal mit kezdeni a fogság ideje alatt. Ültek hátratett kézzel a padban, és várták, hogy leteljen a büntetés. Eszükbe sem jutott, hogy megírják a másnapi házifeladatot, vagy kinyissák valamelyik tankönyvünket.

Ha én megpróbálkoztam ilyesmivel, Paki mindjárt rám kiáltott.

– Maradj a seggeden, hülye színész!

Tartottam tőle, mert állítólag már az apját is megverte. Harmadszor kezdte az ötödik osztályt, ritkás bajusz sötétlett az orra alatt, mint Petyának, az énektanárunkak. Paki volt a legerősebb fiú az osztályban. Amíg én a tornatermi kötél alját szorítva hiába próbálkoztam följebb jutni, ő már a magas plafon alól integetett:

– Na, mi van, hülye színész, nem bírod el magadat?

Nem csak ő nézett le az anyám foglalkozása miatt, a fiú osztálytársaim mind megvetettek érte. A lányok nem. Pedig ők sem jártak még színházban. De lányokat sose záratott be egyetlen tanár sem.

Késő ősz volt, napok óta esett az eső. Az osztálytermeket már fűtötték, de csak délelőttre. Cidrizve vártuk, hogy hazaengedjenek.

– Na, mi lesz? – vakkantott rám Paki, de tényleg úgy, mintha ugatott volna, mert a hangja folyton megbicsaklott, ha beszélt, és néha olyan mélyre csúszott, mintha veremből jött volna. – Hazudj már nekünk valamit, baszod, mert megesz az unalom minket!

Új fiú voltam a Békéscsabai Hármas Számú Általános Iskolában. Az első négy osztályt Pesten jártam ki, a nagymaméknál, anyánk csak a nyár végén fogadott magához az öcsém és a pasija mellé. Nem azért, mintha nem szeretett volna. Jót akart ő nekem, de pár havi összeggel elmaradt, amit a nagyszüleimnek kellett volna fizetnie az ellátásomért, így aztán hallottam, amikor egy éjjel a Nagyi azt mondta neki a telefonba:

– Magadnak szülted, nem? Hát akkor vidd magaddal, fiam. Én sajnos nem tudom tovább ingyen etetni.

Fillérekből éltek a nagyszüleim. Nagyapám kisfizetésű könyvelő volt, a Nagy háziipari bedolgozó. Virágmintákat hímzett a szovjeteknek menő, kötött csecsemőruhákra. Pedig a háború előtt nagyságos asszony volt, a nagyapám meg fess vámtiszt a dunaparti Fővám palotában.

– Kardja is volt! – meséltem róla. – És aranyfejű sétapálcája!

– Álmodik a nyomor! – sercintett Paki, amikor erről meséltem. – Lófasz voltatok ti, nem fővámpalota!

Az osztálytársaim azt se hitték el, hogy azelőtt háromszobás lakásunk volt Szegeden, ahol ingyen járhattunk cirkuszba, mert a színháziak és a cirkuszosok olyan jó barátságban voltak.

Bármit meséltem nekik, egy szavamat se hitték.

De Paki most unatkozott.

– A Balatonról hazudj! – ugatott. – Azt mondtad, voltál ott.

Nem tudom, hogy jött, hogy szó szerint szót fogadjak neki.

– Az öcsémmel nyaraltunk Siófokon – kezdtem azzal, ami még igaz volt, mert egyszer régen, amikor még apánk is velünk volt, tényleg nyaraltunk ott. – Közvetlenül a tóparton állt a házunk – folytattam, és ez is igaz volt még, a Nemzeti Színház üdülője tényleg a siófoki kikötőmedencébe nyúló földnyelven állt. – Ott a parton építettük meg aztán a tengeralattjárónkat.

– Micsodátokat?!

– Nem volt olyan nagy, mint a Némó kapitányé, olyat nem tudtunk volna, de egy kis tengeralattjárót azért...

– Miből? – kérdezte Paki.

– Hogy-hogy miből? – pislogtam.

– Miből éptettétek azt a tengeralattjárót?

– Hát két evezős csónakból – feleltem.

Ekkorra már a többiek is körénk gyűltek.

– Az lehetetlen – mondta valaki.

– Pedig így volt! Becs szó! – erősködtem.

– Becsaplak, szavamra! – fordította Paki a szavaimat.

– Jó, akkor esküszöm! – mondtam.

– Ne esküdözz, mert leszárad a farkad!

– Két evezős csónakot ragasztottunk össze, így fejjel lefelé – magyaráztam kicsit szeppenten, mert már amúgy is kicsinek véltem a fütyülőmet anyám pasijának a farkához képest. – A fölső csónak alján fűrészeltük ki a búvónyílást, hogy be lehessen mászni.

– A búvónyíláson.

– Igen! - bólintottam.

– Na, jó – mondta Paki. – Ezt értem. És a periszkóp?

– Micsoda?

– Periszkóp!

– Ja, az az izé, amit kitoltunk a vízből, hogy körülnézzünk vele? Hát az egy kályhacső volt, benne az anyánk két kis tükre.

– Aha. És hogy süllyedtetek le?

– Vízballaszttal – mondtam.

A többiek már szájtátva figyeltek.

– Két olajos hordót szereltünk az alsó csónak alá, azokat lehetett telepumpálni vízzel. Ha megteltek, akkor a súlyuk lehúzta a hajót. Ha meg kipumpáltuk belőlük a vizet, akkor felemelkedtünk a felszínre.

– Okénéró – mondta Paki. – És hogy hajtottátok?

– Evezővel – mondtam.

– Az lehetetlen! – tiltakozott valaki újra.

A félkezű Macák volt az, akinek az egyetlen karjából hiányzott az izom, vagy a csont, és csak úgy tudott jelentkezni vele, ha az egész testét meglóbálta. Tornából fel is volt mentve.

– Már miért volna lehetetlen, baszod? – Egyedül vele mertem így beszélni. – Fúrtunk két lukat oldalt, ahol a két csónak össze lett ragasztva – magyaráztam –, ott jött be az evezőlapátok nyele, és úgy tudtuk vele hajtani bentről a hajót kifele.

– A víz alatt.

– Igen, de csak fél méterre, mert a perszkóp kályhacsöve egyméteres volt, és bejött volna rajta a víz, ha mélyebbre próbáltunk volna.

– Ez igaz! – bólintott a félkezű Jakab. – A víz úgy tényleg bement volna.

Paki hol rám, hol a félkezű Macákra bámult. Macákot nem csak a fél kafrja miatt tisztelték a többiek, hanem mert rajtam kívül egyedül neki volt számtanból ötöse.

– Megesküszöl, hogy ez igaz? – kérdezte végül Paki tőlem.

– Amire akarod.

– Anyád életére?

– Jó – bólintottam.

– Nem jó, baszod, hanem mondd utánam, mint az úttörőknél. Én...

– Én...

– Mondd a nevedet is!

– Én, Horváth Péter...

– Esküszöm az anyám életére...

Tudtam, hogy anyánk aznap partizánnőt játszik a színházban, a németek kivégzik, de a szünetben felkel, és új életbe kezd, mert a második felvonásban már egy bárónőt alakít.

Nagy levegőt vettem.

– Minden szavam igaz! – kiáltottam. – Esküszöm az anyám életére.

Azt hiszem, azért lettem író, hogy azt a hamis eskümet valahogy mégis beteljesítsem.